

MAKARİOS'UN 1967 SONRASI MİLLİYETÇİ PROPAGANDASININ SİLAHLI RUM MUHALİFLERE YAKLAŞIMI

Şevki KIRALP*

ÖZ

Türkiye'nin milli dava olarak ele aldığı, pek çok devletin ise uluslararası bir sorun olarak önem atfettikleri Kıbrıs Sorunu literatürde farklı boyutlarıyla yoğun şekilde çalışılmış bir konudur. Bu boyutlar içerisinde, 15 Temmuz 1974 darbesine giden süreçte Kıbrıslı Rumların kendi aralarındaki ayrışma süresince yürütülen resmi Rum propagandası yeterince ele alınmış değildir. Bu çalışma, bu noktayı ele alarak literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, 1967 yılında Türkiye'nin tepkisini çekmemek için taktik değiştirmek ve Enosis propagandasını ikinci plana düşürmek zorunda kalan Rum lider Başpiskopos Makarios'un yeni propagandasını ve bu propaganda içerisinde kendisine "Enosis davasını yüzüstü bırakmak" suçlamasıyla muhalefet eden silahlı Rumların konumunu mercek altına almaktadır. Çalışma Güney Kıbrıs, İngiltere ve ABD'nin resmi arşivlerinden ve dönemin Türk ve Rum gazetelerinden yararlanılmış, tarihsel ve nitel bir belge analizi yöntemi izlemiştir. Çalışmanın temel bulgusu, Makarios'un Rum toplumunda kendisine muhalif fanatik kesimleri "Enosis'e değil adanın bölünmesine hizmet etmekle" suçlayarak toplumun geri kalanından ayırdığıdır. Makarios 1963-1967 döneminde Kıbrıslı Türklere uygulanan şiddet nedeniyle Türkiye'nin sabrının taşma noktasına geldiğinin farkındadır. Benzeri tahriklerin devamı Türkiye'yi askeri müdahalede bulunmaya itecektir. Rum liderin 1967 sonrasında sistematik olarak kullandığı propaganda dilinde "makul" vatanşas Enosis'in gerçekleşmesi için sabırsızlığa kapılmayan ve Türkiye'yi tahrik etmeyen vatanşastır. Dolayısıyla, bu kalıba uymayan silahlı muhalifler "makul olmayanlardır".

Anahtar kelimeler: Kıbrıs Sorunu, EOKA B, Makarios, Grivas, Enosis.

ATTITUDES OF MAKARIOS'S POST-1967 NATIONALIST PROPAGANDA TOWARDS GREEK CYPRIOT ARMED OPPOSITION

ABSTRACT

The Cyprus Question, which Türkiye treats as a national cause and which many states attach importance to as an international problem, has so far been an extensively studied topic in the literature with its different dimensions. Within these dimensions, the official Greek Cypriot propaganda carried out during the cleavage among Greek Cypriots in the process leading to the 15 July 1974 coup d'état has not been adequately addressed. This study aims to contribute to the literature by addressing this point. The study examines the new propaganda of the Greek Cypriot leader Archbishop Makarios, who had to change tactics and put the Enosis propaganda in the background in order not to attract the reaction of Türkiye in 1967, and the way this propaganda treated the anti-Makarios armed Greek Cypriot groups that accused their leader as being a "traitor to the national cause". The study benefited from the official archives of Cyprus, United Kingdom and the USA, and the Turkish and Greek Cypriot newspapers of the period, and followed a historical and qualitative document analysis method. The main finding of the study is that Makarios separated the fanatical groups who opposed him from the rest of the Greek Cypriot community by accusing them of "serving partition, not Enosis". Makarios was aware that Türkiye's patience had reached the breaking point due to the violence against Turkish Cypriots during the 1963-1967 period. The continuation of these provocations

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 21.03.2023; Yayına Kabul Tarihi: 12.07.2023

* Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lefkoşa, KKTC. ORCID: 0000-0003-1969-2257, E-posta: skiralp@ciu.edu.tr

would push Türkiye to intervene militarily. According to the Greek Cypriot leader, a "reasonable" citizen was the one who did not get impatient for the Enosis and did not provoke Türkiye. Thus, terrorists who did not fit this mold were "unreasonable".

Keywords: Cyprus Question, EOKA B, Makarios, Grivas, Enosis.

Giriş

Kıbrıs 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra, adada Hıristiyanlar ve Müslümanlar üç yüzyılı aşkın bir süre barış içerisinde yaşamıştır (Kızılyürek, 2002; Çelebi ve Çelik, 2020, s.170; Anagnostopoulou, 2020). Osmanlı İmparatorluğu, İslam'ın özüne uygun olarak gayrimüslimleri kendi dini (ve toplumsal) alanlarında serbest bırakma geleneğine sahipti (Demir, 2019). Kıbrıs'ta da uygulanan bu gelenek adanın iki-toplumlu yapısının doğmasını ve gelişmesini sağladı. Osmanlı döneminde adadaki asli unsur "millet-i hâkime" statüsündeki Müslümanlar olmakla birlikte, Rum-Ortodoks nüfusun refah düzeyinin Müslümanlardan daha aşağıda olduğunu iddia edebilmek mümkün değildir (Kızılyürek, 2002). Yunanlıların milliyetçiliğin tesiriyle 1821 yılında Osmanlı'ya karşı isyan başlatmasına rağmen, Kıbrıslı Rumların adayı Yunanistan'a bağlamak için kitleler halindeki ilk milliyetçi isyanı 90 yıl sonra, 1931 yılında, İngiliz döneminde gerçekleşmiştir. Kıbrıs'ta Yunan milliyetçiliğinin gelişim sürecinde Yunan hükümetleri ve Kıbrıslı Rumlar adanın Osmanlı İmparatorluğu ile tarihi bağlarını yok saymakta, Türkiye'ye adanın siyasetinde söz hakkı tanımamakta ve Kıbrıslı Türklerin geçmişteki "millet-i hâkime" statülerini dikkate almayarak Kıbrıs'ı "Yunan adası" kabul etmekteydi (Ioannides, 2019). Türk milliyetçiliğinin, Türk hükümetlerinin ve Kıbrıslı Türklerin mücadelesinin temel ülküsü ise adadaki Türk kimliğine (ve toplumuna) sahip çıkarak Kıbrıs'ın "Yunan adası" olmasını engellemektir (Ercan, 2019).

Kıbrıs Rum toplumunun 19'uncu yüzyıldan itibaren benimsemeye başladığı geleneksel Yunan milliyetçiliğinin hedefi Enosis (Kıbrıs'ın Yunan ulus-devletine katılması) idi. 1950'li yıllarda alevlenerek uzun yıllar devam eden Kıbrıs eksenli Türk-Yunan mücadelesinde 1967 yılına gelindiği zaman Rum lider Makarios Türkiye'nin gücü karşısında şiddet yoluyla Enosis'e ulaşamayacağını görüp Rum milli siyasetinin önceliklerini değiştirdi. Enosis'te ısrarcı olmanın ve Kıbrıslı Türklere karşı şiddet kullanmanın Türkiye'nin sert tepkisiyle karşılaşacağını anladığından ötürü, ada Türklerini azınlık statüsüne düşürecek bir anayasal düzen oluşturup "bağımsızlık" adı altında Rum hakimiyeti kurmaya odaklandı. Çözüm arayışı müzakereye dayalı olacağı için savaş riskini azaltabileceğini düşündü ancak karşısında şiddeti Enosis'e ulaşmakta bir araç olarak görmekten vazgeçmemiş silahlı bir muhalefet buldu (Kıralp, 2014). Makarios, en azından daha uygun şartlar oluşana kadar Enosis'te ısrar etmeyerek Enosis kapısının tamamen kapanmasına yol açacak sonuçlar yaratmamak üzere yeni bir yola çıkmışken, benimsediği bu yeni çizgi Enosis mücadelesinin yoğunlaşarak sürmesini isteyen bazı fanatik kesimlerin tepkisini çekti ve Kıbrıslı Rumları iç-savaşa benzer çatışma koşullarına sürükledi. Kıbrıslı Rumlar bu dönemde (1967-1974) kendi aralarında milli öncelikler konusunda önemli görüş ayrılıkları yaşadılar. Bununla birlikte, Kıbrıs siyasetinde Türk tarafının söz sahibi olmasını reddetmek noktasında ortaklaşmış durumdaydılar (Yüksel, 2020).

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

Ada siyasetinde Türk tarafına eşit söz hakkı tanımayı reddetme eğilimiyle kendini gösteren milliyetçi anlayış Kıbrıslı Rumların siyasal kültüründe önemli bir rol oynamayı 21'inci Yüzyıl'da da sürdürmektedir. 2004 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı, adanın iki-bölgeli federal bir ortaklık çerçevesinde yönetilmesini ve 1960 sisteminde olduğu gibi Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünün sürmesini öngören çözüm metni, referandumda Kıbrıslı Rumların %76'sı tarafından reddedilmiştir (Loizides, 2007; Peristianis, 2008). 2000'li ve 2010'lu yıllarda ivme kazanan ancak 2017 yılındaki Crans Montana zirvesinde başarısızlığa uğrayan toplumlararası diyalog sürecinde iki toplumun derin görüş ayrılıkları yaşadıkları konuların başında Türkiye'nin garantörlüğü ve siyasal eşitlik gelmekteydi (McGarry ve Loizides, 2021, s.12). Tarihsel süreç içerisinde Kıbrıslı Rumlar adanın siyasi geleceğini kendileri şekillendirmek istemiş ve Türk tarafının eşit söz hakkı olmasına dayalı tasarımlara soğuk bakmışlardır. Bununla birlikte 1967-1974 dönemi, milli siyasete dair iki farklı anlayış arasındaki bir çatışmaya, yani Kıbrıslı Rumların birbirlerine karşı olan yaklaşımlarına ışık tutmaktan olduğundan incelenmeye değerdir. Bahse konu yaklaşımlardan biri şiddetin ve Enosis ısrarının Türkiye'nin tepkisini çekerek hem adadaki Rum hegemonyasını hem de Enosis'i tehlikeye düşürdüğünü gören Makarios'un Kıbrıslı Türkleri anayasal bir çözümle devletin eşit ortağı olmaktan çıkarıp adada Rum hakimiyetini sağlamlaştırma arayışıydı (Fırat, 2019, s.738-739). Makarios böylelikle önceliği ısrarla Enosis mücadelesi vermek yerine adadaki Rum hegemonyasını pekiştirmeye vermişti. Diğer yaklaşım ise Makarios karşıtı silahlı muhaliflerin (ki bu kesimler 1955'ten 1967'ye kadar Makarios'un dava arkadaşlarıydılar) şiddet kullanmak dahil olmak üzere, aleni yollarla Enosis arayışının devam etmesini savunan çizgisiydi (Kıralp, 2014). Bu çalışma, Makarios'un 1967 yılında Kıbrıs Rum milliyetçiliğinin önceliklerini değiştirerek oluşturduğu yeni anlayışa karşı çıkıp Enosis için Makarios rejimine karşı şiddet uygulayan silahlı muhaliflerin resmi propaganda tarafından Rum halkına nasıl sunulduklarını mercek altına almaktadır. Diğer bir deyişle çalışma "yeni" icat eden Makarios'un "eskiyi" savunanlara yönelik kullandığı dili keşfetme arayışındadır. Çalışmanın araştırma sorusu, "*Makarios'un 1967 sonrasındaki milliyetçi propagandası, kendi toplumundaki silahlı muhalif unsurları nasıl yansıtıyordu?*" şeklindedir.

Makarios'un 1967 sonrasında milli öncelikleri değiştirerek Enosis'te ısrar etmektense "bağımsızlık" politikasıyla adadaki Rum egemenliğini pekiştirmeye odaklandığı yeni siyaset anlayışını inceleyen hatırı sayılır sayıda çalışma bulunmaktadır. Stavrinides (1975), Mavratsas (1997), Kızılyürek (2005), Loizides (2007), Peristianis (2008), Christofis ve Kyritsi (2018) ve Anastakis ve Lagos (2021) bahse konu çalışmalar arasındadır. Bu çalışmalar nihai hedefi Enosis olan geleneksel Yunan milliyetçiliğinin adadaki köklerinin 19'uncu yüzyıla dayandığını saptamaktadır. Bununla birlikte, bahse konu çalışmalar 1950 yılında Başpiskopos olmasından itibaren geleneksel Yunan milliyetçiliğinin adadaki önderi haline gelen Makarios'u 1967'de farklı bir siyaset kurgulamaya iten temel gelişmenin Geçitkale isimli Türk bölgesini hedef alarak çok sayıda can kaybına yol açan Rum baskını sonrasında Türkiye'nin sertleşen tutumu ve Yunanistan'ın geri adım atması olduğunu ortaya koymaktadır. 1967'deki Geçitkale çarpışmaları sonrasında Atina Ankara'nın sert uyarısı karşısında, 1964'te adaya gizlice yerleştirmiş olduğu binlerce askeri geri çağırması ve Makarios'u yalnız bırakmıştır. Bu çalışmalara göre Makarios 1967

krizinde Atina'ya Türkiye karşısında her zaman güvenemeyeceğine kanaat getirmiş ve ters tepilecek bir Enosis ısrarındansa Kıbrıslı Türkleri Rum iradesi içerisinde tesirsiz kalacakları bir "bağımsızlığa" razı etmeye çalışmıştır. Çalışmalar, Rum liderin yeni politikasını Rumlara izah ederken "gerçekçilik" vurgusuna dayalı bir propaganda yürüttüğünün altını çizmektedir. Bu noktada, Makarios'u "Enosis davasını yüzüstü bırakmakla" suçlayan kesimler yeni politikayı benimsememiş, Enosis mücadelesinin sürmesi için şiddet uygulayarak Makarios'u istifaya zorlamaya çalışmışlardır.

Bahsi geçen çalışmaların altını çizdikleri bir diğer önemli husus, Makarios'un 1963-1964 olaylarında Kıbrıslı Türkleri devlet mekanizmasından uzaklaştırarak kurduğu rejimde kendisine çoğu zaman Atina'ya itaat etmeme kapısı da açan siyasi bir güce ulaştığı ve bu "asi" tavrının Atina ile Kıbrıslı Rumlardan arasındaki ilişkileri zedelediğidir. Bu çalışmalar 1967 sonrasında Makarios ile karşıtları arasında yaşanan siyasal ayrışmaları da incelemiş olmakla birlikte, üzerinde derinlemesine incelemeler gerçekleştirmiş olmadıkları nokta, Makarios'un yürüttüğü resmi propagandanın silahlı muhalif unsurlara olan yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, Makarios'un en azından taktiksel olarak kısa-vadeli öncelik olmaktan çıkardığı Enosis politikalarının savunucusu durumunda kalan kesimleri hedef alan söylemini aydınlatacağı için önem taşımaktadır. Bu çalışmanın bulguları ışığında, Makarios bu kesimleri "vatan haini" olmakla suçlarken kendi siyasetini meşrulaştırmaya çalışan bir propaganda dili geliştirmiştir. Makarios ile silahlı muhalif unsurlar arasındaki mücadele Yunan Cuntasının 15 Temmuz 1974 tarihinde yaptırdığı darbeye giden yolu hazırlamıştır. Bu çalışma Makarios ile karşıtları arasındaki mücadelenin başlayıp geliştiği ve nihayet darbe ile sonuçlandığı 1967-1974 dönemini o yıllara ait resmî belgeler (İngiltere ve ABD milli arşivleri ile Güney Kıbrıs'taki Basın ve Enformasyon Dairesi arşivleri) ve gazetelerden (Türk, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum gazeteleri) yararlanarak incelemektedir. Çalışmanın bir sonraki kısmı teorik çerçeveyi belirlemektedir. Geri kalanı ise dört kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım Kıbrıs Sorununun tarihsel arka planını ele almaktadır. İkinci kısım Makarios'un milliyetçi propagandasında "Ulusal Cephe" adlı örgütün nasıl ele alındığına, üçüncü kısımda EOKA B isimli örgütün bu propagandadaki yerine ışık tutulmaktadır. Son kısımda ise Kıbrıs Rum solunun Makarios'un propagandasına olan katkısı ele alınmaktadır.

Teorik Çerçeve

Milliyetçiliği ele alan çalışmalar saptamaktadır ki, toplumlar, devletler ve siyasi liderler, milli kimlikleri oluşturan bileşenlere (din, dil, ülke, etnik köken, vb.) farklı anlamlar yükleyerek farklı milli hedefler belirlerler (Özkırımlı, 2010; Juergensmeyer, 2020; Korkmaz 2021, s.536). Literatürdeki *modernist* teorinin Gellner (1983), Hobsbawm (1983), Anderson (1991), Brass (1991) ve Breuilly (1993) gibi önde gelen temsilcilerine göre, bu yüklenen anlamlar zaman içerisinde değişime uğrayabilirler. Bu isimlere göre milliyetçilik sanayileşme, kentleşme ve sömürge yönetiminden kurtulma gibi modernite ile bağlantılı süreçlerin bir ürünü olarak insanlığın son yüzyıllarına damgasını vurmuştur. Her millet, kendi milli kimliği çerçevesinde üyeleri arasındaki siyasi kader birliğinin bir tasvirini oluşturur ve ulus-devlete (hem devlete hem de millete) bazı temel görevler ve farkındalıklar yükler. Bu farkındalık ve onun getirdiği bağlılık, milletin fertlerini hiç tanımadıkları insanlar adına önemli fedakarlıklar yapmaya (Anderson, 1991), maddi kaynakları birbirleriyle paylaşmaya (Hobsbawm, 1983) ve ortak siyasal amaçlar doğrultusunda harekete geçmeye iter (Breuilly, 1993). *Modernist* teorinin bir alt kolu olan

“araçsalcı” (*instrumentalist*) yaklaşımın geliştiricisi Brass'a (1991) göre, siyasi liderler milli kimlik ve milliyetçilik yardımıyla halkları harekete geçirerek toplumsal temelde siyasal (ve ekonomik) mücadelelere hazırlarlar. Brass'a karşı çıkan Smith (1986) halkların liderlere değil, geçmişleriyle aralarında köprü kuran milliyetçiliğe ve milli kimliklerine duydukları sadakat neticesinde harekete geçtiklerini ifade eder. Brass (1991, s.16-17) ise bu tür eleştirilere cevap verirken siyasi liderlerin milli kimlikleri, milletlerin tarihlerini ve milliyetçilikleri sıfırdan kurguladıklarını iddia etmediğinin altını çizerek “milliyetçiliğin bir düşmanla mücadele esnasında yükselmesi tesadüf değildir” ifadesiyle siyasi liderlerin milliyetçi mücadeleleri örgütlemekteki rollerine vurgu yapar.

Brass'a (1991, s. 77-102) göre, kanaat önderlerinin milliyetçiliği güçlendirmekte yararlandıkları propaganda yöntemlerinde çeşitli farklılaşma ve çatışma unsurlarına sıklıkla rastlanır. Örneğin, 1940'lı yıllarda Hindistan'da patlak veren etnik çatışmada “inek” sembolü iki tarafın birbirinden ayrışmasında önemli bir rol oynamıştı. Müslüman kanaat önderleri Hinduların ineği kutsadıklarına, Hindu kanaat önderleri ise Müslümanların ineği kurban ettiklerine dikkat çekerek kendi halkları ile “diğer taraf” arasındaki kültürel ayrımı vurgulamaktaydılar. Bununla birlikte, milliyetçi propagandanın “diğer taraf” olarak tanımladığı grup dışarıda olabildiği gibi bazen milletin ya da halkın içinde de olabilir. Siyasal liderler milletin ya da halkın aleyhine faaliyetler yürüttüklerine inandıkları rakiplerini, muhaliflerini veya belli bir ideoloji ya da alt-kimlik (mezhep ya da etnik köken gibi) etrafında örgütlenmiş bir grubu (veya örgütü) milletin ya da halkın geri kalanlardan ayırıştırarak dışlarlar. Bu sayede millet ya da halk, dışlanan grup (veya örgüt) karşısında dikkatli olmaya, onu engellemeye ya da ona alet olmamaya çağrılır. Böylece bir milliyetçi söylem temelindeki propaganda, dışlanan grubun (veya örgüt) aleyhine, bu söylemi geliştirenlerin ise lehine yapılır (O'Shaughnessy, 2004; Reddi vd., 2021). Dolayısıyla, literatürde yoğun biçimde kabul gören *modernist* yaklaşım bu çalışmanın araştırma sorusunu aydınlatmaya elverişlidir. *Modernist* yaklaşım milliyetçiliği oluşturan sosyo-kültürel bileşenlere yüklenen anlamların zaman içerisinde değişebileceğini saptarken bu çalışma da Makarios'un 1967 sonrasında izlediği yolda Yunanistan ile birleşmeye (ülke bileşeni) verilen öncelik “gerçekçi” sebeplerden ötürü geri plana çekilmiştir. Bu değişimi kabul etmeyen fanatik milliyetçi Kıbrıslı Rumlar ise Makarios'a karşı silahlanmışlardır. Makarios bu yeni siyaseti halkına anlatırken aleyhine silahlı mücadeleye başlayan unsurlara karşı da doğal olarak milliyetçilik çizgisi içerisinde anlam verdiği bir propaganda geliştirmiştir.

Kıbrıs Sorununun tarihsel arka planı

19'uncu Yüzyıl'da “Bizans' topraklarını geri kazanma” ülküsüyle gelişmekte olan Yunan milliyetçiliği Kıbrıs'ı da Yunan ulus-devletine bağlamayı öngörmekteydi. Kitlelere ancak 1931 isyanıyla ulaşmış da olsa, adanın Yunanistan'a bağlanmasını öngören prototip Yunan milliyetçiliği, 1821'deki Yunan isyanının başlangıcından itibaren Kıbrıs'ta da varlık göstermekte ve Rum kilisesinin önderliğinde şekillenmekteydi (Göktürk, 2015, s. 4-5). 1878 yılında Rus saldırıganlığı karşısında kendisine doğu topraklarını savunabilmek için bir müttefik bulmak zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu aday İngiltere'ye kiraladı (Ker-Lindsay, 2011, s.13-14). İngiltere 1914'te Osmanlı'nın Alman müttefiki olarak Birinci Dünya Savaşı'na girmesini gerekçe göstererek ve Osmanlı'nın rızası olmadan (ve bundan ötürü uluslararası hukuka aykırı olarak) adayı

ilhak ettiğini açıkladı (Yiangou, 2020, s.141). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma sürecinde, Lozan Antlaşması ile ada İngiltere'ye bırakıldı ve 1925'te İngiliz sömürgesi haline geldi (Emgili, 2013, s.111; Şahin, 2019, s. 451-452; Balyemez, 2021; Xypolia, 2021).

1931'de Enosis için İngiliz yönetimine isyan eden Kıbrıslı Rumlar amaçlarına ulaşamadı (Göktürk, 2008, s.347; Erdem, 2020, s.102). 1955'te Yunanistan'ın desteğini alan, Albay Yorgos Grivas EOKA (*Ethniki Organosi Kiprion Agoniston*-Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Teşkilatı) örgütünü kurarak İngilizlere karşı silahlı mücadeleye başladı (Kıralp, 2014, s.126; Klapsis, 2020, s.547). Türkiye adadaki soydaşlarını destekleyerek Enosis'e karşı çıktı ve Türk tarafı adanın Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılmasını (Taksim) savundu. Rumlar ile İngilizler arasında başlayan şiddet olayları birkaç yıl içerisinde Türklere de sıçradı. Dr. Fazıl Küçük'ün siyasi liderliğindeki Kıbrıslı Türkler Ankara'nın desteğini alıp TMT'yi (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurarak direndi (Kızılyürek 2005; Cankut, 2022, s.4). ABD'nin araya girmesi neticesinde taraflar 1959'da Rumlar ile Türklerin siyasi eşitliğine, Türkiye İngiltere ve Yunanistan'ın ise adada kurulan siyasi sistemin garantörleri olmasına dayanan Zürih ve Londra antlaşmalarını imzaladılar. Neticesinde bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında kuruldu (Hale, 2000, s.132.-135; Duman, 2019, s.219).

Kıbrıs Rum tarafı Enosis'in engellenmesinden ve "azınlık" kabul ettikleri Kıbrıslı Türklerle ortak olmaktan rahatsızlık duyarak anayasal düzeni değiştirip yeniden Enosis yolculuğuna çıkabilmek için ilk adımını kısa sürede attı (Kızılyürek, 2016). Makarios'un 1963 sonlarında talep ettiği 13 maddelik değişiklik uyarınca Türkler yasama ve yürütmedeki ortaklıklarını fiilen kaybedecek ve kararları Rumlar tek başlarına alacaktı. Türklerin kamu çalışanları, ordu ve polis gücü içerisindeki personel sayısı da son derece sınırlı bir hale getirilerek devlet Rum kontrolüne geçirilecekti (Clerides, 1989, s.176-193). Türk tarafı buna karşı çıkınca paramiliter Rum örgütleri Türkleri hedef alan saldırılarına başladı. Makarios'un ve paramiliter Rum örgütlerinin atacakları adımların genel çerçevesini nihai hedefi Enosis olan ve Kıbrıslı Türkleri gerekirse silah zoruyla sindirmeyi öngören *Akritas Planı* belirlemekteydi (Drousiotis, 2005, s.97-99; Kerlindsay, 2011, s.30-32; Ioannou, 2020). Kıbrıslı Türklerin Rum çetelerin etnik şiddetinden korunabilmek için güvenli bölgeler oluşturarak devlet mekanizmasından çekilmek zorunda kalmalarıyla devlet fiilen Rum kontrolüne girdi (Kıralp, 2014, s.395). Türkiye 1964 yılında adaya müdahale etmek üzereyken Washington'un araya girmesiyle vazgeçirildi (Hale, 2000, s.154-155; Özdamar ve Erciyas, 2020, s. 464-465). Yunan tarafı binlerce askeri gizlice adaya gönderdi (Fouskas 2001, s.117). Grivas General rütbesiyle Kıbrıs'a döndü ve Rum milli ordusunun baş komutanlığına getirildi (Hart, 1990, s.21-22; Lamnisos, 2022, s.11-12). Yunan tarafı bir kez daha Enosis için silahlı güce başvurmayı seçmişti. Bu kez hedefte İngiltere değil Türk tarafı vardı. Ancak, Enosis'e silah gücüyle ulaşabileceği inancı yalnızca 10 yıl sonra Kıbrıslı Rumları kendi aralarında ayrıştırdığı gibi, Makarios ile Atina'yı da birbirine düşürecekti.

1964 yılı Ağustos ayında adanın kuzeybatısında geniş çaplı bir taarruz gerçekleştiren Rum birlikleri Türk jetleri tarafından durduruldu (Fırat, 2019, s.729). İlerleyen süreçte çatışmalar durdu. BM (Birleşmiş Milletler) çatısı altındaki girişimler başta olmak üzere uluslararası alanda yürütülen bütün çözüm arayışları sonuçsuz kaldı. Devleti oldukça geniş yetkilerle ele geçiren Makarios bu noktadan sonra adanın tamamını self-determinasyon hakkını kullanarak Yunanistan'a bağlamak, bunu elde edememesi halinde ise 1960 sisteminde Türkiye'nin Kıbrıslı

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

Türklere destek çıkamayacağı ve Kıbrıslı Türklerin devletin ortağı olmaktan çıkarılıp azınlık haline getirileceği anayasal revizyonlar gerçekleştirmek için mücadele verdi. Türk tarafı ise önceliğini iki toplumun coğrafi esasa göre ayrılacakları bir federal ortaklığa verdi ve Türk kimliğinin adadaki ağırlığını korumak için mücadele yürüttü (Richmond 1998, s.90-106; Mallinson, 2008, s.139-141). 21 Nisan 1967'de Atina'daki Albaylar Cuntası yönetimi darbe ile ele geçirdi. Aynı yıl Kasım ayında Grivas adanın güneyindeki Geçitkale isimli Türk bölgesine geniş çaplı bir saldırı gerçekleştirerek yoğun can kayıplarına sebep oldu. Türkiye sert bir tepki vererek Grivas ve 1964'ten beridir Zürih-Londra anlaşmalarını ihlal ederek adada bulunan Yunan askerlerinin derhal geri çağrılmalarını talep etti. Türkiye'nin askeri müdahaleye hazırlandığını gören Atina bu talebi yerine getirmek zorunda kaldı (Kızılyürek, 2005, s.146).

1967 yılında Yunan birliklerinin adayı terk etmesi neticesinde Makarios "gönülde yatan" ile "mümkün olanın" her zaman birbiriyle örtüşmeyebileceğini (Basın ve Enformasyon Dairesi, 5 Şubat 1968) ortaya koyan bir söylem geliştirdi. Bu söylem çerçevesinde Enosis "gönülde yatan" olsa da "gerçekleştirilebilir" olan değildi. Bağımsızlık ise Rumların gönlünde yatan ilk tercih olmasa bile "gerçekleştirilebilir" olardı. Dolayısıyla, doğrudan doğruya Enosis propagandası yapmadan ve Türkiye'nin tepkisini çekmeden adadaki Rum egemenliğini sağlamlaştırmayı amaçlayan yeni anlayış böylece doğmuş oldu (Kızılyürek, 2005, s. 146). Rum lider yeni hedefini "bağımsız ve üniter bir devlet" olarak açıklıyordu. Bu değişikliğin temel sebebini ise "Yunan birliklerinin Kıbrıs'ı terk etmesi sonucunda Kıbrıs Sorununun kritik bir aşamaya girmesi" olarak gösteriyordu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 12 Ocak 1968).

Makarios uzun yıllar sonra, Kıbrıslı Rum gazeteci Mihail Kakoyannis'e verdiği mülakatta "Enosis Türkiye karşı çıktığı için gerçekleştirilebilir değildi" yorumunu yapmıştı (Makarios, 1975). Rum lider 1968 Ocak ayında başkanlık seçimlerini yeniledi. Seçim süreci boyunca, yeniden seçilmesi halinde Kıbrıslı Türkler ile barış süreci başlatacağını ortaya koydu. Kıbrıslı Rum seçmenlerin %95'inden fazlasının oyunu alarak yeniden seçildi. 1968 yılında Kıbrıs Rum tarafını temsilen Glafkos Kliridis, Kıbrıs Türk tarafını temsilen ise Rauf Denktaş'ın başlattıkları müzakereler 1974'e kadar bir uzlaşma ile neticelenmedi (Clerides, 1989, s. 217-247). Makarios, 1967 sonrasında geliştirdiği propaganda vasıtasıyla Kıbrıs ülkesinin ve Rum milli kimliğinin anlamlarında bazı değişiklikler gerçekleştirmektedir. Geleneksel Yunan milliyetçiliğinde Kıbrıs "Yunanistan'ın doğal uzantısı" olarak görülmektedir. Rumlar Yunan ulusuna ait bireylerdir. Rumların milli ülküsü ise adayı Yunanistan'a bağlamaktır (Loizides, 2007). Makarios bu noktada "gerçekleri" ön plana çıkarıp "idealleri" geri plana koydu ve en azından daha olgun şartlar oluşana kadar Enosis'in peşinden gidemeyecek oluşunu halkına izah etmeye çalıştı. Ayrıca, halkının da bu şekilde hareket etmesini istedi.

Toplumlar arası görüşmelerde Kıbrıs Rum tarafı adadaki Türk nüfusun veto haklarının ortadan kalkmasını ve devleti Rum çoğunluğun yönetmesini sağlayacak anayasal reformlar gerçekleşmesini talep etmekteydi. Kıbrıs Türk tarafı ise veto hakları sona erecekse bunun ancak yerel yönetim özerkliği karşılığında mümkün olacağını ortaya koyuyordu. Makarios'un Kıbrıslı Türklere yerel yönetimde özerklik hakkı tanınmasını hiçbir koşulda kabul etmemesi nedeniyle uzun yıllar devam eden müzakereler sonuçsuz kaldı (FCO 9/1493). Anlaşılacağı üzere, Makarios'un "bağımsızlık" derken kast ettiği 1960 anlaşmalarının ruhuna tamamen aykırı, Kıbrıslı

Türklerin tesirsiz bir azınlık muamelesi göreceği bir rejimdi. Bununla birlikte, Kıbrıslı Türklerin dağınık ve küçük alanlarda mahsur kalmış durumları 1974'e kadar devam etti. Makarios'a muhalif, aşırı milliyetçi Kıbrıslı Rumlar ise Rum liderin yeni siyasetini "Enosis'e ihanet" olarak nitelendirerek silahlı eylemlere başladılar (Miller, 2009, s.206). Makarios'un 1968 sonrasındaki temel hedeflerinden biri Yunan Cuntası ile aşırı milliyetçi Kıbrıslı Rumları Türkiye'yi tahrik edecek yanlışlardan uzak tutmaktı. Çünkü Makarios 1967 kriziyle birlikte Yunanistan tarafından her an yalnız bırakılabileceğini gördüğü gibi, Enosis için şiddet uygulamanın Türkiye'nin sert tepkisiyle sonuçlanacağını da görmüştü. Dolayısıyla, Makarios'un propagandasında milliyetçi bir Rum'a düşen, en azından daha uygun şartlar oluşana kadar, Türkiye'yi tahrik edip adadaki Rum hegemonyasını sarsabilecek durumlar yaratmamaktı.

Makarios'un Ulusal Cephe'ye karşı mücadelesi

1969 yılında *Ethniko Metopo* (Ulusal Cephe) adında bir örgüt kuruldu. Bu örgüt uyguladığı şiddete ilaveten Rum halkı arasında Enosis propagandası yapıyor, Enosis harici her türlü yolu reddediyor, Makarios'un komünist parti AKEL'i (*Anorthiko Komma Ergazomenou Laou*-Çalışan Halkın İlerici Partisi) kapatmamış olmasına tepki gösteriyor ve "ulusal çıkarlar için lider değişikliği hakkı saklıdır" ibaresini içeren bildirimler dağıtıyordu (FCO 9/1153, 1970). 24 Ağustos 1969 günü, sömürge döneminde İngilizler tarafından öldürülen iki EOKA savaşçısı için yaptığı konuşmada Makarios "bugün Kıbrıs'ın düşmanlarına, Kıbrıs'ın aleyhine plan yapanlara kapı aralayıp kötücül bir ihanet rolüne soyunanlar bulunmaktadır" ifadesini kullanarak silahlı muhalif unsurları "vatan haini" olarak nitelendirmişti (Basın ve Enformasyon Dairesi, 24 Ağustos 1969). 1 Eylül 1969 günü bir açıklama yapan Makarios Ulusal Cephe'nin cinayetler ve cinayet teşebbüsleri ile Kıbrıslı Rumların mücadelesine zarar verdiğini ifade etti. Makarios'a göre bu örgütün kuruluş amacı Enosis değildi ve "böyle olsa bile Enosis bombalı saldırılar, cinayetler ve tehditlerle" gerçekleştirilemezdi. Makarios, Ulusal Cephe'den "ulus-karşıtı cephe" olarak bahsediyordu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 1 Eylül 1969). Makarios'a göre Rumların o dönemki milli hedefi adada oluşan Rum hegemonyasına sahip çıkmak ve bunu Türkiye'nin tepkisini çekerek tehlikeye düşürmemek olmalıydı. Şiddet ortamı yaratarak Türkiye'yi tahrik eden gruplar Makarios'un propagandasında "millet karşıtı" muamelesi görmekteydiler (Kıralp, 2014, s.219-220).

1970 Ocak ayında Ulusal Cephe militanlarının izini süren Rum polisi Makarios'a karşı bir suikast hazırlığı yapıldığı bilgisine ulaştı (FCO 9/1153, 1970). Aynı günlerde, Makarios ile Temsilciler Meclisi Başkanı Kliridis iç-güvenlik kapsamında alınacak önlemleri görüştüler. Her ikisi de polisin tutuklama yetkisinin genişletilmesinden yanaydılar ancak bunun "kamu düzeninin ciddi tehdit altına girmesi" durumunda uygulanmasını savunuyorlardı (FCO 9/1153, 1970). 8 Mart 1970 günü Makarios İngilizlere karşı savaşırken öldürülen EOKA liderlerinden Grigoris Avksendiou için düzenlenen anma törenine katılmak üzere helikopter ile Lefkoşa'dan Ba'fa uçacaktı. Helikopter kalkış esnasında yoğun makineli tüfek ateşine maruz kaldı ve zorunlu iniş yaptı. Makarios yara almadan kurtuldu. Yakalanan saldırganlar suikast emrini Makarios'un eski İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis'ten aldıklarını söylediler. Yorgacis Kıbrıs'tan kaçabilmek için yardımını istediği bir Yunan subayı ile buluşmaya giderken katledildi. Cinayet sonrasında oluşan izlenim, Yunan Cuntası içerisindeki iş birlikçilerinin Yorgacis'i konuşmaması için öldür-

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

dükleri yönündeydi (Clerides 1989, s. 371-382). Polis Makarios'a suikast düzenleyenlerin Ulusal Cephe bağlantılı olduklarını ortaya çıkarmıştı. Ayrıca hem Makarios'un hem de Yorgacis'in ölüm emrini Yunan Cuntasının önde gelen generallerinden Dimitrios Yuannidis'in vermiş olduğuna dair bir kanı oluşmuştu (FCO 9/1153, 1970).

23 Mayıs 1970 günü Ulusal Cephe Limasol'da bir polis karakoluna saldırı düzenledi. Olayın izini süren polis örgütün Limasol oluşumunu çökertti (Basın ve Enformasyon Dairesi, 2 Haziran 1970). Ulusal Cephe'nin Limasol baskını sonrasında açıklama yapan Makarios bu örgütün, özgürlüğü için mücadele eden Rum halkını içeriden vurduğunu, üst düzey polis yetkilisi Filippos Evripidou'yu öldürdüğünü ve hükümetin Basın ve Enformasyon Dairesi şefi Miltiadis Hristodoulou'yu öldürmeye teşebbüs ettiğini söyledi. Makarios bu açıklamasında "Enosis, devleti sakatlayarak, kaos yaratarak gerçekleştirilebilir mi?" sorusunu sormuş, "bu yasa dışı grupların yaptıklarının sonucu adanın bölünmesi olacaktır ve büyük olasılıkla bunların amacı da zaten budur" yorumunda bulunmuştu (*Haravgi*, 28 Mayıs 1970). Makarios'un "adanın bölünmesinden" kast ettiği, şiddet olaylarının eninde sonunda Türkiye'nin tepkisini çekecek olmasıydı. Ulusal Cephe'nin Limasol'da çökertilmesinden yaklaşık bir ay sonra örgütün Baf oluşumu silah bırakarak eylemleri durdurdu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 24 Haziran 1970).

Ulusal Cephe çeşitli şiddet eylemleriyle Makarios hükümetini yıpratmayı amaçlıyordu. Makarios ise geliştirdiği propagandada bu örgütün milliyetçi bir çizgi izlemediğini ve yaptıklarıyla Enosis'e değil adanın bölünmesine hizmet ettiğini iddia ediyordu. Ulusal Cephe'nin ciddi darbeler alarak yıprandığı bir ortamda gerçekleşen 5 Temmuz 1970 genel seçimlerinde Ulusal Cephe'nin kapatılmasını istediği parti AKEL %30 oranında oy almıştı. Kliridis'in merkez-sağ partisi EK (Merkez Birliği), Nikos Sampson'un milliyetçi partisi PP (İlerici Kanat) ve sosyalist parti EDEK de AKEL ile birlikte meclise girmeye hak kazanmıştı. Makarios karşıtlarının tek partisi DEK (Ulusal Demokrat Parti) meclise girebilecek kadar oy alamadı (Basın ve Enformasyon Dairesi, 14 Temmuz 1970). Ulusal Cephe kısa süre sonra Rum polisi tarafından çökertildi ve tamamen silinip gitti. Liderinin kim olduğu ve kaç kişiden oluştuğu bilinmeyen bu örgütü Yorgacis'in kurduğu tahmin edilmektedir (Kızılyürek, 2005, s.149). 1971 yılında Grivas'ın Kıbrıs'a dönerek kurduğu EOKA B örgütünün ise 830 civarında üyesi olduğu düşünülmektedir (Markydes, 1977, s.116). EOKA B Makarios taraftarlarına, solcu Rumlara ve polis güçlerine karşı saldırılar düzenleyecek ve 15 Temmuz 1974 darbesine uzanan süreci hazırlayacaktı (Halstead, 2022, s. 247-248)

EOKA B'nin kuruluşu ve darbeye giden süreç

1971 yılında gizlice Kıbrıs'a gelen Grivas EOKA B örgütünü kurdu. Makarios 29 Ekim 1971 tarihli açıklamasında "bu örgüt bizim ulusal hedeflerimize değil, ancak Türklerin Taksim planlarına hizmet eder" iddiasında bulundu. Makarios Grivas'ın Kıbrıslı Rumlara "ve muhtemelen Kıbrıslı Türklere saldırarak" Kıbrıs'ı "bölmek isteyen güçler için beklenmedik bir müttefik haline geleceğini" savunuyordu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 29 Ekim 1971). Makarios şiddet ortamının, özellikle de Kıbrıslı Türkleri hedef alacak saldırıların Türkiye'nin müdahalesini tetikleyeceğini ima ediyor, Grivas'ı da Türkiye'yi tahrik ederek Rumlardan planlarını bozacak bir aktör olarak "ötekileştiriyordu". Grivas ve EOKA B ise İngiliz diplomatlarla yaptıkları gizli görüşmelerde Makarios'un AKEL ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkileri olduğuna vurgu yaparak

Londra'yı Makarios'u devirmek için çıktıkları yolda kendilerini desteklemeye çağırılmış fakat olumsuz cevap almışlardı (FCO 9/1153, 1972). 1972 yılında Makarios ve Grivas ortak arkadaşları aracılığıyla birbirlerine mesaj göndererek haberleştiler. Grivas Makarios'un siyaseti bırakmasını ve yeniden Enosis mücadelesi verecek bir liderin başa geçmesine olanak tanınmasını istedi ancak bunu kabul ettiremedi (Clerides, 1990, s.144).

27 Ocak 1973 tarihinde EOKA B ve Grivas hakkında bir açıklama yapan Makarios bu örgütün polisten ve ordudan büyük miktarda silah ve telsiz çaldığını, bombalı sabotaj saldırıları yaptığını ve gençleri kızdırttığını belirttikten sonra "EOKA'nın adının bu şekilde kirletilmesi beni derinden üzüyor" yorumunda bulundu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 27 Ocak 1973). 8 Şubat 1973 tarihinde gerçekleşen Başkanlık seçimlerinde Makarios Kıbrıslı Rumların tek adayı olduğu için otomatikman başkan seçildi. Bu seçimlerde Makarios'u aday gösterenler arasında Grigoris Avksendiou'nun babası Pieris Avksendiou da vardı (Basın ve Enformasyon Dairesi, 8 Temmuz 1973). Grigoris Avksendiou EOKA'nın üst düzey yöneticilerinden ve Grivas'ın en yakın dava arkadaşlarından biriydi. Makarios bu ismin ailesinin desteğini alarak Grivas'a karşı net bir prestij üstünlüğü elde etmişti. İlerleyen süreçte Grivas şiddeti yoğunlaştırmaya başladı.

Makarios'un yeniden seçilmesi sonrasında, Mart ve Nisan aylarında EOKA B 17 polis merkezine saldırıda bulundu. Can kaybına yol açmadı ancak iki polis merkezini bombayla ağır hasara uğrattı (Drousiotis 2002: 230-231). 5 Nisan 1973 günü, Makarios taraftarı olarak bilinen sol görüşlü Kıbrıslı Rum Yorgos Fotiou EOKA B tarafından katledildi (Basın ve Enformasyon Dairesi, 6 Nisan 1973). Grivas Rum lideri görevinden istifa ettirmeye çalışıyordu (NARA, 01694/040527, 1973). Makarios ise 5 Ağustos 1973'teki açıklamasında Grivas'ın eylemlerinin Enosis'e hizmet etmek yerine "kesin bir Taksim tehlikesi" yarattığını ifade etti (Basın ve Enformasyon Dairesi, 5 Ağustos 1973). Makarios sürer durumda Kıbrıslı Rumların çıkarlarını emniyete aldığını düşünmekteydi. Kıbrıslı Türkler küçük ve dağınık bölgelerde sıkışmıştı ve devlet tamamen Rumların kontrolüne geçmişti. Türkiye müdahale etmediği sürece Makarios Kıbrıslı Türklerin şartlarını kabul etmeyecek ve onları kendi şartlarını kabul etmeye zorlayabilecekti. Fakat, Makarios bu tablonun Grivas ve yandaşları tarafından okunmadığını düşünüyor ve geliştirdiği söylem vasıtasıyla bunun Rumlar açısından tehlikeli sonuçlar yaratabileceğini ifade ediyordu.

Dimitrios Yuannidis 1973 Kasım'ında darbe-içinde-darbe yaparak Papadopoulos ve ekibini tasfiye edip Atina'da yönetime el koydu. 27 Ocak 1974'te Grivas öldü. Makarios EOKA B'ye silah bırakıp dağılmaları halinde af güvencesi verdi ancak örgüt faaliyetlerine devam etti. Çünkü Grivas'ın ölümüyle birlikte EOKA B doğrudan Yunan Cuntasının kontrolüne geçmişti. Rum ordusunda görev yapan Yunan subaylar ve EOKA B, Yunan Cuntasının desteğiyle Makarios rejiminin altını hızla oymaya başlamıştı (Clerides 1990: 278-318). Makarios yanlısı solcu Kıbrıslı Rumlar silahlanarak iç savaşa hazırlanmaktaydı (NARA, 02671/061817, 1974). 15 Temmuz darbesi yaklaşırken Makarios bir basın açıklaması yaparak "ordunun siyasete karıştığının" ve "Atina'daki bazı çevrelerin EOKA B'yi desteklediğinin" altını çizdi (*Haravgi*, 17 Mayıs 1974). Makarios en nihayet 2 Temmuz 1974 tarihinde Yunan Cuntasının Cumhurbaşkanı Fedon Gizi-kis'e içeriğini daha sonra basınla da paylaştığı bir mektup göndererek "Kıbrıs'ta görev yapan Yunan subayların EOKA B'ye insan ve mühimmat yardımı yaptığını", "Kıbrıslı Rumları iç savaşa sürükleyen bir örgüte Yunan subayların destek çıkmasını hayretle karşıladığını", "ele geçirilen

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

EOKA B belgelerinin Atina'daki bazı çevrelerin suçluluğunu kanıtladığını" ve "Yunan hükümetinin Kıbrıs devletini ortadan kaldırmak üzere hareket ettiğini" ortaya koydu. Makarios ayrıca "Kıbrıs devleti ancak Enosis için ortadan kaldırılabilir" ve "Enosis'in mümkün olmadığı durumlarda Kıbrıs devletinin güçlendirilmesi gerekir" yorumlarını yapıyordu (Basın ve Enformasyon Dairesi, 6 Temmuz 1974). Mektubunda da ifade ettiği üzere, Makarios bazı sebeplerin (ki bu net olarak ifade etmese de Türkiye'nin adayı Yunanistan'a kaptırmama kararlılığıydı) Enosis'i engellediğine ve Yunan Cuntasının Enosis'i gerçekleştirebilecek bir güce sahip olmadığına dikkat çekmekteydi.

Makarios'un mektubundan 13 gün sonra Atina'daki askeri rejimin talimatıyla Yunan subayların komuta ettiği Rum milli ordusu ve EOKA B yönetime el koydu. Başkanlık Sarayı'na tanklarla yapılan saldırıda hayatını zor kurtaran Makarios terk edilmiş bir radyo istasyonuna giderek Rum halkına sesleniş konuşması yaptı ve "Cunta Kıbrıs'ı mahvetmeye, bölmeye karar verdi" diyerek direniş çağrısında bulundu (*Haravgi*, 15 Temmuz 1975). Makarios'u devirip yerine fanatik milliyetçi Nikos Sampson'u iktidara getiren bu ittifak ile Makarios taraftarları arasında yaşanan çatışmalarda yaklaşık 500 can kaybı yaşandı (Peristianis, 2008, s.356). Kıbrıslı Rumlar arasındaki, diğer bir deyişle Yunan Cuntası ile Makarios rejimi arasındaki çatışma koşullarının her an Kıbrıslı Türklere de sıçrayabileceğini gören Ankara diğer garantör ülke olan İngiltere'ye ortaklaşa müdahale teklifinde bulundu. Bu teklif kabul edilmeyince Türkiye garantör ülke olmanın kendisine verdiği hak ve görev çerçevesinde, adanın anayasal düzeninin darbe ile yıkılması ve adanın bağımsızlığının Yunanistan'ın tehdidi altına girmesinden ötürü, 20 Temmuz 1974 günü askeri müdahalede bulundu. Türkiye'nin müdahalesi sonrasında hem Yunan Cuntası hem de onun Kıbrıs'taki uzantısı olan darbeci Sampson rejimi çöktü. Kıbrıslı Türkler emniyete alındı (Kıralp, 2014, s.238-241).

Makarios, darbeye giden süreçte "bağımsızlık ile yetinmeyen" kesimlerin Rumlara zarar verdiklerini savunuyordu. 1975'te Kakoyannis'e verdiği mülakatta silahlı grupları ve fanatik milliyetçileri kastederek "eğer Enosis için uğraşmaya devam ederlerse Kıbrıs'a yeni acılar ve felaketler yaşatacaklardır" yorumunu yapmıştı (Makarios, 1975). Altını çizmekte yarar vardır ki, Ankara Makarios'un savunduğu türden, yani Kıbrıslı Türklerin tesirsiz bir azınlık haline geleceği bir bağımsızlığı kabul etmeyeceğini (Milliyet, 25 Temmuz 1971) ve adadaki Türk topluma yapılacak herhangi bir fiziki saldırı halinde askeri müdahalede bulunacağını (Milliyet, 14 Kasım 1971) defalarca açıklamıştı. Ayrıca Batı kampı Türkiye ve Denktaş'ın Kıbrıslı Türklerin veto hakları konusunda esnek davrandıklarının ancak yerel yönetimde özerklik konusunda geri adım atmayacaklarının farkındaydı ve görüşmelerde bir sonuç alınamaması durumunda coğrafi ayrılığı gerektirecek farklı çözüm arayışlarının gündeme geleceğini öngörüyordu (FCO 9/1493, 1972). Dolayısıyla Türk tarafı saldırgan bir tavır geliştirmemişti ve bekleme halindeydi. Makarios'un "bağımsızlık" politikası ise barışsever bir öze sahip olmaktan ziyade Kıbrıslı Türklerin siyasal eşitliğini ortadan kaldırmayı öngören sindirici özellikler taşımaktaydı. Diğer bir deyişle, Makarios barış ve istikrar için rızasına ihtiyaç duyduğu Türk tarafına karşı Yunan tarafında "gerçekçi" bulmadığı kesimlerden daha yapıcı bir yaklaşım içerisinde sayılmazdı. Yalnız, onlardan farklı olarak, şiddetin kesin şekilde Türkiye'nin sert tepkisiyle sonuçlanacağını kestirmekteydi.

Sol basının Makarios'un propagandasına katkısı

Makarios hem Ulusal Cephe'ye hem de EOKA B'ye "Kıbrıs'ı bölmek" ve "yaptıklarıyla Türklere hizmet etmek" gibi ithamlarda bulunuyordu. Rum liderin ürettiği propagandada silahlı muhalif unsurlar adanın toprak bütünlüğünü ve güvenliğini tehlikeye atan, Rum halkı tarafından izole edilmesi gereken kesimlerdi. Makarios 1967 krizinde Atina tarafından yalnız bırakıldığı dönüm noktasında Enosis'e silahlı mücadele yoluyla ulaşmaya çalışmanın kaçınılmaz olarak Türkiye'nin tepkisini doğuracağını görmüştü. Onun bu tavrını "Enosis'e engel" olarak yorumlayan Makarios-karşıtları ise adadaki iki toplum arasında huzurun çoktan kaybolduğu bir ortamda Rumların kendi aralarındaki huzuru da ciddi şekilde zedeleyerek 15 Temmuz darbesine zemin hazırladılar. Çalışmanın bu kısmı o dönemki sol basının Makarios'un ürettiği propagandaya katkısını incelenmektedir. İfade etmekte yarar vardır ki, Makarios Kıbrıs Rum solundan, özellikle AKEL ve EDEK'in yayın organlarından, kendisinin Yunan Cuntası hakkında söylemek isteyip söyleyemediklerini dile getirmeleri ve ürettiği milliyetçi propagandayı yayararak yasadışı silahlı örgütleri Rum halkının geri kalanından ayırtırmaya yardımcı olmaları ve silesiyle yararlanmıştı. Makarios'un siyasal arenada belki de tek rakibi, eski EOKA'nın liderliğini yürüterek büyük saygınlık kazanan Grivas idi (Clerides, 1990, s.124-129). Fakat Makarios sadece rakibi Grivas'ı değil, onunla aynı çizgide siyaset yapan tüm grupları "adayı bölmek isteyen" aktörler olarak resmederek itibarsızlaştırmaya çalışmaktaydı.

Ürettiği propagandada Makarios'a katkıda bulunan gazetelerin başında AKEL'in gazetesi *Haravgi* (Şafak) gelmekteydi. *Haravgi* Makarios'un Ulusal Cephe hakkında kullandığı "uluskarşıtı cephe" ifadesini (*Haravgi*, 2 Eylül 1969) de, bu örgütün yaptığı eylemlerle "Taksim'e hizmet ettiği" iddiasını da sahiplenmiş ve sıklıkla kullanmıştı (*Haravgi*, 28 Mayıs 1970). Ayrıca, Makarios bunu dile getirmekten kaçınsa da *Haravgi* Yunan Cuntasını sıklıkla adayı bölmek için "Türkiye ile ortaklık yapmakla" suçlamaktaydı (*Haravgi*, 7 Mayıs 1968). AKEL'in yayın organı Yunan Cuntasını ve onun Kıbrıs'taki ideolojik muadilleri olan silahlı grupları "Taksim yanlısı" olarak resmederken Makarios'u "iç savaşın ve Taksim'in önündeki bariyer" olarak nitelendiriyordu (*Haravgi*, 2 Kasım 1971). *Haravgi* bunun yanında sıklıkla Yunan Cuntası ile Ankara'nın "adayı bölmek için anlaştıkları" yönünde iddialara yer vermekteydi (*Haravgi*, 15 Şubat 1972). AKEL'in yayın organına ilaveten, EDEK'in gazetesi *Ta Nea* (Haberler) da Yunan Cuntası ile EOKA B arasındaki iş birliğini gözler önüne sermeye çalışıyordu (NARA, 00778/061645, 1973). Basın diline ilaveten, AKEL ve EDEK'in yanı sıra PEO (*Pankipriaki Ergatiki Omosmondia*-Kıbrıs İşçi Federasyonu) gibi sosyalist sendikaların söyleminde de Cunta ve Rum toplumundaki silahlı muhalifler "Taksim" ile, Makarios ise adanın bütünlüğü ile özdeşleştiriliyordu (Kıralp, 2014). Dolayısıyla, yaratılan bu algıda Cunta ve silahlı muhalifler "bölücü", Makarios ise "birleştirici" idi. Ayrıca, Makarios "adanın bölünmesine engel olabilecek tek aktör" iken Cunta ve silahlı muhalifler "Türkiye'nin müttefikleri" olarak sunuluyordu.

Makarios'un ve Rum solunun propagandasındaki "Türkiye'nin müttefikleri" kurgusu gerçekçi olmamakla birlikte bu kurgu silahlı muhalifler ile Cuntanın "ihanetini" vurgulamanın etkili bir yoluydu. Rum solu hem basın hem de siyaset dilinde Cunta ve silahlı muhalifleri açıkça "vatan haini" olarak suçlarken Makarios Cuntaya saldırmaktan imtina ediyor ve yalnızca Rum toplumundaki silahlı muhaliflere "hain" ifadesiyle hücum ediyordu. İfade etmekte yarar vardır

ki, AKEL ve EDEK Yunan Cuntası ve Grivas'ı "Emperyalizmin ajanları" olarak resmetmekteydiler. Ayrıca, 1964 krizinde Moskova "NATO'nun Kıbrıs'ı yutmasına engel olacağı" yönünde Kıbrıs Rum tarafına güvence vermişti (Markydes, 1977). Daha da önemlisi, Grivas keskin anti-Komünist bir çizgiye sahipti ve EOKA İngilizlere savaş açtığı dönemde "hain" gözüyle baktığı çok sayıda Rum solcuyu katletmişti (Peristianis, 2008, s.163). Rum solu Makarios'un propagandasına katkıda bulunup Grivas ve fanatik milliyetçi kesimden intikam alıyor ve kendisini aklamaya çalışıyordu. Elbette tek başına 1974 savaşını dikkate almak bile Türkiye ve Yunan Cuntası arasında bir tür "danışıklı dövüş" bulunduğu iddiasının gerçekçi bir zemini olmadığını kavramaya yeterlidir. Bu çalışma için bahse konu iddianın önemi gerçeği ne derece yansıttığı değil, hizmet ettiği siyasal amaçtır. Makarios ve Rum solu fanatik örgütleri "düşmanın işbirlikçisi" olarak yansıtarak halkın geri kalanından ayırtırmaya ve siyaseten zayıflatmaya çalışıyordu. Altını çizmekte yarar vardır ki, Makarios-karşıtı *Patris* gibi milliyetçi gazeteler Makarios'u, merkez-sağı ve solcuları "Enosis'e ihanet" etmekle suçlayarak bu kesimlerin Rum halkına "bağımsız devlet" adı altında "tuzak" kurduklarını iddia etmekteydi (*Patris*, 20 Ocak 1968). Makarios-karşıtı gazetelerin üslubu da oldukça sertti ancak devletin resmi basın dairesi ile propaganda aygıtlarının çok büyük bir kısmı iktidar sahiplerinin kontrolündeydi. Makarios-karşıtlarının kamuoyundaki desteği de son derece sınırlıydı. İfade etmek yerinde olacaktır ki, Makarios silahlı muhalif grupları "Kıbrıs'ı bölmekle" suçlarken onlar tarafından da "Enosis davasından dönmek" ile suçlanıyordu. Bununla birlikte, Kıbrıs Türk toplum liderliğinin gazetesi olan Halkın Sesi Makarios'un Enosis'ten vazgeçmediği, sadece yöntemlerini değiştirdiği görüşünü savunmaktaydı (*Halkın Sesi*, 18 Haziran 1970).

Sonuçlar

Bu çalışma, Kıbrıslı Rum lider Makarios'un milliyetçi propagandasını inceleyerek fanatiklerin ve silahlı muhaliflerin Rum halkının geri kalanından nasıl dışlandığını ele aldı. Makarios bu cenahı "adanın bölünmesini istemek", yani "Türk emellerine hizmet etmek" ile suçlamaktaydı. Devletin resmi basın dairesinin ve genel anlamda Rum basınının desteğine sahip olması vesilesiyle Makarios milliyetçi propagandasını istediği şekilde inşa edebilecek olanaklara sahipti. Kendisine aşırı milliyetçi silahlı grupları ve Yunan Cuntası'nı "Emperyalizmin ajanları" olarak gören Kıbrıs Rum solu da yardım etmekteydi. Üstelik, Kıbrıs Rum solu Makarios'un Yunan Cuntası ile doğrudan çatışmasını uzun bir süre engelleyerek ve onun dile getiremediklerini dile getirip Atina'yı Kıbrıs Rum halkı nazarında itibarsızlaştırmaya çalışmaktaydı. Elbette Cunta ve Rum toplumundaki silahlı muhaliflerin "Türk tarafı ile iş birliği yaptıkları" söylemi kanıtı dayanmamaktaydı. Ancak bu söylem silahlı muhaliflerin Rum toplumunda taraftar kazanmamasını sağlamak için geliştirilmiş bir formül olarak önem taşımaktaydı. Makarios bu sayede belki de en yoğun biçimde Türk-karşıtı olan kesimleri "Türklerin ortakları" şeklinde takdim ederek kendi konumunu güçlendirmeyi amaçlıyordu. Makarios'u bu propagandayı üretmeye iten en önemli neden, 1967 yılında Türk bölgesi Geçitkale'ye yapılan saldırı sonrasında Yunanistan'ın Türkiye tarafından gösterilen sert tepki karşısında direnememiş ve adadaki binlerce askerini geri çekmiş olmasıydı. Makarios Yunanistan'a olan güvenini ciddi ölçüde kaybetmiş, Enosis siyaseti izlemenin, hele ki bu siyaset uğruna şiddet uygulamanın kaçınılmaz olarak Türkiye'nin askeri müdahalesiyle sonuçlanacağını anlamıştı. Grivas ve benzeri fanatik milliyetçiler ise şid-

det yoluyla Enosis'e ulaşılabileceğini düşünmeye devam etmiş, bu sefer de "Enosis mücadelesini yüzüstü bırakmak" ile suçladıkları Makarios ve yandaşlarını hedef alarak Enosis kapısını aralamaya çalışmışlardı. 15 Temmuz 1974 günü Yunan Cuntasının Makarios'u devirmesi sonrasında adadaki Enosis kapısı yeniden aralanıp Türk toplumunun güvenliği tehlikeye girince Ankara hiç zaman kaybetmeden adaya askeri müdahalede bulundu.

Dikkatten kaçırılmaması gereken bir nokta olarak, Makarios'un propagandasında EOKA B "vatan haini" olarak resmedilirken EOKA'ya sahip çıkılmaktaydı (EOKA'ya sahip çıkma eğilimi AKEL'in söylem ve propagandasında görülmez). Makarios İngilizlerle çarpışırken öldürülen EOKA mensuplarını devlet protokolüyle anıyor, EOKA B'yi EOKA'nın adını kirletmekle suçluyor ve hayatta olmayan EOKA yöneticilerinin ailelerinin desteğini toplamayı başarıyordu. Esasen hem EOKA'nın hem de EOKA B'nin kurucu lideri Grivas'tı. Ayrıca her ikisinin de amacı Enosis'ti. Aralarındaki fark ise, EOKA'nın Makarios'la birlikte hareket etmesi karşısında EOKA B'nin Makarios'u devirmeye çalışmasıydı. Makarios, 1968-1974 yılları arasında Kıbrıslı Türklerin ortaklık haklarını sona erdirecek anayasal değişiklikler talep etmiş, bunun karşılığında yerel yönetim özerkliği talep eden Denктаş'ın isteklerini yerine getirmeyi reddetmişti. Makarios adanın yönetimini Kıbrıslı Türkler ile paylaşmaya karşıydı. 1968 sonrasında bulduğu çözüm doğrudan Enosis'e ilerlemesini mümkün kılacak bir çözüm olmamakla birlikte, fiilen Kıbrıslı Türkleri sıkıştırdıkları bölgelerde mahsur bırakmaya devam eden bir durum yaratmaktaydı. Kendisinin bu yeni taktiğini "Enosis yolundan dönmek" olarak niteleyen kesimler ise Makarios'un "yaptığının sonu Taksim'dir" şeklindeki uyarılarına kulak asmamaktaydılar. Yaşananlar gerçekten de adanın fiilen coğrafi esasa dayalı olarak Türk ve Rum bölgeleri (kuzey-güney) şeklinde ikiye bölünmesiyle sonuçlanmıştı. Makarios'un silahlı muhalifleri "Türk tarafına hizmet edenler" olarak nitelendirmesi gerçekçi olmasa da Başpiskoposun bu kesimlerin uyguladıkları şiddetin bir radeden sonra Türkiye açısından tahammül edilmez bir hale geleceği yönündeki tahmini doğru çıkmıştı. Bu noktada, muhalif silahlı gruplar, O'Shaughnessy'nin kavramlaştırdığı şekliyle, Makarios'un propagandasında halkın milli hedeflerine zarar veren "iç düşmanlar" halindeydi.

Makarios'un geliştirdiği bahse konu propaganda, kendisinin milliyetçiliği ve milli kimliği yeni bir politik amacı halk nezdinde meşrulaştırmak için Brass'ın deyimiyle "araçsallaştırmasına" örnek olarak gösterilebilir. Makarios Kıbrıs'ın "tek parça" kalabilmesi için Enosis'ten (en azından bir süreliğine) fedakârlık yapmak gerektiğini anlatmaya çalışıyor ve Kıbrıslı Rumların milli kimliği açısından "ülkenin" anlamını yeniden yorumluyordu, ki bu eğilim de Milliyetçilik Çalışmaları literatüründeki *modernist* yaklaşımın genel teorik çerçevesiyle örtüşmektedir. Makarios'un yeni yaklaşımına göre yeni öncelik Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması değil, Rum hegemonyası altında tek parça halinde kalmasıydı. Makarios'a göre Enosis için şiddete başvurmak Türkiye'nin tepkisini çekecek ve Rumların mücadelesine zarar verecekti. Elbette bu "bütün" kalacak "bağımsız" Kıbrıs'ın Kıbrıslı Türkler nezdinde Enosis'ten radikal biçimde farklı olduğunu iddia etmek zordu çünkü her ikisinde de ada Türklüğünü bekleyen etkisiz bir azınlık haline gelmekti. Bunun yanında, Makarios 1967 sonrasında Enosis ısrarını sürdüren kesimlerin tutumlarını yine bahse konu propaganda içerisinde itibarsızlaştırmakta, Enosis için uğraşmanın Türkiye'nin sabrını taşıyarak Taksim'e yol açacağını ortaya koymaktaydı. Diğer bir deyişle, Makarios'un söylemi açısından Taksim'i engellemenin yolu Enosis için ısrarcı olmamaktı.

KAYNAKÇA

- ANASTAKIS, O., & LAGOS, K. (eds.) (2021). *The Greek Military Dictatorship: Revisiting a Troubled Past, 1967–1974*. New York: Berghahn Books.
- ANDERSON, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- BALYEMEZ, M. (2021). İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs' ta Çıkarılan İkinci Rum İsyanı (18-19 Aralık 1954), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37, 217-252.
- BRASS, P. (1991). *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New Delhi: Sage Publications.
- BREUILLY, J. (1993). *Nationalism and State*. Manchester: Manchester University Press.
- CANKUT, A. (2022). Kıbrıs Türklerinin Varoluş Mücadelesinde 27-28 Ocak Olaylarının Önemi, *Uluslararası Akademi Dergisi*, 1, 1-9.
- CHRISTOFIS, N., & KYRITSI, T. (eds.) (2018). *Cypriot Nationalisms in Context: History, Identity and Politics*. Cham: Springer.
- CLERIDES, G. (1989-1992). *My Deposition*. Volume: I-IV. Nicosia: Alithia.
- ÇELEBİ, İ., & ÇELİK, V. (2020). 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan 2004 Annan Planı'na Kadar Olan Süreçte Kıbrıs Meselesi, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6, 168-193.
- DEMİR, K. A. (2019). Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Âdem-i Merkeziyetçi Bir Yönetim Modeli: Millet Sistemi, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 411-426.
- DROUSIOTIS, M. (2002). *Cyprus 1974: The Greek Coup and the Turkish Invasion*. Nicosia: Hellenic Distribution Agency.
- DROUSIOTIS, M. (2005). *H Proti Dihotomisi: Kipros, 1963-1964* [İlk Bölüm: Kıbrıs, 1963-1964]. Lefkosia: Alfadi.
- DUMAN, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları*, 62, 213-230.
- EMGİLİ, F. (2013). Kıbrıs' tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923-1938). *Karadeniz Araştırmaları*, 39, 111-136.
- ERDEM, N. (2020). Venizelos Arşivi'ndeki* Belgelerle Kıbrıslı Ortodoks Din Adamlarının Enosis'e Yönelik Girişimlerine Örnekler (1914-1954). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 38, 87-112.
- FIRAT, M. (2019). Yunanistan'la İlişkiler. ORAN, B. (der.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I (1919-1980)*. İstanbul: İletişim, s. 576-614.
- FOUSKAS, V. (2001). Reflections on the Cyprus Issue and the Turkish Invasions of 1974. *Mediterranean Quarterly*, XII/3, 98-127.
- GELLNER, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Ithaca: Cornell University Press.

- GÖKTÜRK, T. B. (2008). Rumlar'ın Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16, 335-363.
- GÖKTÜRK, T. B. (2015). Rum Ortodoks Kilisesi'nin Kıbrıs'taki Karar Alma Süreçlerindeki Etkisi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15, 1- 35.
- HALE, W, M. (2000). *Turkish Foreign Policy: 1774-2000*. London: Frank Cass.
- HALSTEAD, H. (2022). 'The Pawns That They Moved Here and There'? Microacts, Room for Manoeuvre, and Everyday Agency in the 1974 Cyprus Conflict, *European History Quarterly*, 52, 245-267.
- HART, P,T. (1990). *Two NATO Allies at the Threshold of War*. London: Duke University Press.
- HOBSBAWM, E. (1983). Inventing Traditions, in: Hobsbawm, E.- Ranger, T., (ed.). *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1-14.
- IOANNOU, G. (2020). *The Normalisation of Cyprus' Partition Among Greek Cypriots: Political Economy and Political Culture in a Divided Society*. Cham: Springer Nature.
- JUERGENSMEYER, M. (2019). Religious Nationalism in a Global World. *Religions*, 10. DOI: 10.3390/rel10020097.
- KER-LINDSAY, J. (2011). *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- KIRALP, Ş. (2014). *National Identity and Elite Interests: Makarios and Greek Cypriot Nationalism (1967-1974)*. Doctoral Dissertation: Keele University, United Kingdom.
- KIZILYÜREK, N. (2002). *Milliyetçilik Kışkıracında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim.
- KIZILYÜREK, N. (2005). *Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti: Doğmamış Bir Devletin Tarihi*. İstanbul: İletişim.
- KIZILYÜREK, N. (2016). *Bir Hınç ve Şiddet Tarihi: Kıbrıs'ta Etnik Çatışma ve Statü Kavgası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KLAPSIS, A. (2020). EOKA and Anglo-Greek Relations: The View from Athens. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 48, 547-564.
- KORKMAZ, K. (2021). Sırp Milliyetçiliğinin Kuramsal Temelleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 71, 535-546.
- LAMNİSOS, T. (2022). Hyphenated Identities: Voices from the Watchtower During the Cypriot Civil War. *Nationalities Papers*, DOI: 10.1017/nps.2021.66.
- LOIZIDES, N.G. (2007). Ethnic nationalism and Adaptation in Cyprus. *International Studies Perspectives*, 8, s. 172-189.
- MARKYDES, K. (1977). *The Rise and the Fal of the Cyprus Republic*. Yale: Yale University Press.
- MALLINSON, W. (2008). *A Modern History of Cyprus*. New York: I.B.Tauris
- MCGARRY, J., & LOIZIDES, N. (2021). The UN in 21st Century Cyprus: Meditration, Mediation-Lite and Beyond. *International Negotiation*, 27, 131-156.

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

- MILLER, J. (2009). *The United States and the Making of Greece: History and Power, 1950-1974*. North Carolina: University of North Carolina Press.
- ÖZDAMAR, Ö., & ERCİYAS, O. (2020). Turkey and Cyprus: A Poliheuristic Analysis of Decisions during the Crises of 1964, 1967, and 1974, *Foreign Policy Analysis*, 16, 457-477.
- ÖZKIRIMLI, U. (2010). *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. London: Palgrave McMillan.
- PERISTIANIS, N. (2008) *Nation, Nationalism, State, and National Identity in Cyprus*. Doctoral Dissertation: Middle Sex University, United Kingdom.
- RICHMOND, O. (1998). *Mediating in Cyprus: The Cypriot Communities and the United Nations*. London: Frank Cass.
- O'SHAUGHNESSY, J.N. (2004). *Politics and Propaganda: Weapons of Mass Seduction*. Manchester: Manchester University Press.
- REDDI, M., KUO, R., & KREISS, D. (2021). Identity Propaganda: Racial Narratives and Disinformation, *New Media & Society*, DOI: 10.1177/14614448211029293.
- SMITH, A, D. (1986). *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
- SMITH, A, D. (1991). *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- ŞAHİN, C. (2019). Hocaşâde Süleyman Şevket'in Gözünden Lozan Sonrası Kıbrıs Türkleri/Cyprus Turks After Lausanne Through the Eyes of Hocaşâde Süleyman Şevket, *Journal of History Culture and Art Research*, 8, 450-460.
- YIANGOU, A. (2020). The Orthodox Church of Cyprus, Enosis politics and the British authorities during the First World War, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 44, 137-153.
- YÜKSEL, D. Y. (2020). Yunanistan'da Gerçekleşen Askeri Darbenin Türkiye ve Kıbrıs'a Yansımaları, 23, 25-54.
- XYPOLIA, I. (2021). Imperial Bending of Rules: The British Empire, the Treaty of Lausanne, and Cypriot Immigration to Turkey, *Diplomacy & Statecraft*, 32, 674-691.

Arşiv Kaynakları

Basın ve Enformasyon Dairesi (Press and Information Office): Güney Lefkoşa

Çevrimiçi Arşiv Tabanı: <https://www.piopressreleases.com.cy/> 22.03.2023 Tarihinde Erişildi.

Foreign and Commonwealth Office, London, UK

FCO 9/1153, WSC 1/6, "National Front", 1970.

FCO 9/1493, WSC 1/1, "Cyprus: Intercommunal Talks", 1972.

FCO 9/1153, WSC 1/5, "Grivas", 1972.

State Department, USA

NARA, Department of State. NICOSI 00778 061645. "Provocative Articles in Leftist and Pro-

Grivas Papers Cause Government to Threaten Crackdown”, 6 April 1973 [Online] Available at: <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=17827&dt=2472&dl=1345> 22.03.2023 Tarihinde Erişildi.

NARA, Department of State. NICOSI 01694 040527. “Makarios Spurns Grivasists’ Blackmail Threat”. 3 August 1973. [Online] Available at: <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=49942&dt=2472&dl=1345> 22.03.2023 Tarihinde Erişildi.

NARA, Department of State. ATHENS 02671 061817 “Greek/Cypriot. Relations”. 6 May 1974. [Online] Available at: <http://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=79857&dt=2474&dl=1345> 22.03.2023 Tarihinde Erişildi.

Mülakatlar

Makarios. 1975. *Attila 74*. Interviewed by Michael Cacogiannis. Nicosia: 1975.

Gazeteler

Halkın Sesi, 18 Haziran 1970.

Haravgi, 7 Mayıs 1968.

Haravgi, 2 Eylül 1969.

Haravgi, 28 Mayıs 1970.

Haravgi, 2 Kasım 1971.

Haravgi, 15 Şubat 1972.

Haravgi, 17 Mayıs 1974.

Haravgi, 15 Temmuz 1975.

Milliyet, 25 Temmuz 1971.

Milliyet, 14 Kasım 1971.

EXTENDED SUMMARY

In 1571, Cyprus was conquered by the Ottoman Empire. The Empire granted religious freedom to the island’s Orthodox people and this constituted the basis for the bi-communal structure of Cyprus. In the Ottoman period, Christians and Muslims in Cyprus peacefully co-existed. In 1821, when Greece rebelled against the Ottoman Empire, Greek nationalism revealed in Cyprus as well. In 1878, although legally remaining an Ottoman Island, Cyprus became a British protectorate. In 1914, it was unilaterally annexed by London. In 1931, Greek Cypriots initiated a rebellion against British rule, demanding the unification of Cyprus with Greece (Enosis). The rebellion was suppressed by the colonial rulers. In the 1950s, Greek Cypriots, under the leadership of Archbishop Makarios, resumed the struggle for Enosis. This struggle was further strengthened by the actions of the armed organization called EOKA. Türkiye opposed Enosis and supported Turkish Cypriots by promoting Taksim (partition of the island by Greece

Makarios'un 1967 Sonrası Propagandasının Silahlı Rum Muhaliflere Yaklaşımı

---

and Türkiye). In 1960, the Republic of Cyprus was established, representing the political equality of the two communities on the island, with Türkiye, Greece, and the UK as the guarantor countries responsible for protecting the state.

In order to achieve Enosis, Makarios requested certain constitutional changes in 1963 that would reduce the political influence of the Turkish side on the island. The Turkish side opposed this request. The political crisis was followed by ethnic violence and Greek Cypriots unilaterally seized control of the state. Ethnic violence forced Turkish Cypriots to create safe zones to protect themselves, resulting in the physical separation of the two communities. The Greek side continued its demands for Enosis. In 1967, a military dictatorship came to power in Greece. In the same year, the Greek Cypriot National Guard attacked a Turkish region, causing numerous casualties. Türkiye promptly urged Greece to remove both the thousands of Greek soldiers Athens had secretly stationed on the island and the commander of the Greek Cypriot National Guard, General Grivas. Athens yielded to Ankara's demands and Türkiye made it clear that it would no longer tolerate the Greek insistence on the Enosis or violence targeting Turkish Cypriots. Makarios realized that insisting on Enosis and using violence against Turkish Cypriots would definitely result in a military reaction from Türkiye. He had to change the national priorities of the Greek Cypriot community after 1967, shifting the focus away from Enosis. The new priority for the Greek Cypriot leader was to struggle for a model of independence that would strengthen Greek Cypriot hegemony on the island. To achieve this goal, he had to refrain from insisting on Enosis and avoid actions that would provoke Türkiye to use military force. However, this change in policy by Makarios was considered "betrayal of Enosis" by fanatical nationalist groups in the Greek Cypriot community. These groups began using violence to force Makarios to resign.

The subject examined in this study is the propaganda conducted by Makarios against these groups. The study examines the discourse generated by Makarios in response to the groups accusing him of "backing down from the cause" by removing Enosis from the top priority in Greek Cypriot national politics. In the literature of Nationalism Studies, it is known that national identity can be reproduced by changing the meaning attributed to elements such as the country, ethnic origin, language, religion, and so on. It is also known that nationalist propaganda can label some specific groups believed to hinder the nation's goals as "internal enemies." Makarios changed the meaning of the country element in the Greek Cypriot national identity after 1967, prioritizing the form of independence based on Greek Cypriot political hegemony instead of the struggle for Enosis. He labeled the armed groups that used violence for Enosis as "internal enemies" and frequently asserted that these groups damaged Greek Cypriots' national unity and "served Turkish interests". Makarios, who controlled the official propaganda apparatus, also enjoyed support from the publications of the Greek Cypriot left-wing. Makarios attempted to discredit the armed groups opposing him by accusing them of "betraying the homeland." The polarization between Makarios and his opponents led the Greek Cypriot community to a divisive situation resembling a civil war, culminating in a military coup supported by the military dictatorship in Greece on July 15, 1974. The coup was followed by the Turkish military intervention on 20 July 1974.

TEŞEKKÜR

Bu makaleyi ürettiğim doktora tezimin danışmanlığını yürüten kıymetli hocam Dr. Lorna Lloyd'a teşekkürlerimi sunarım.

ACKNOWLEDGEMENT

I would like to express my gratitude to my supervisor Dr. Lorna Lloyd who has made priceless contribution to my doctoral thesis from which I have produced this article.

Etik kurulu onayı: Çalışma etik kurulu onayı gerektirmemektedir.

Ethics committee approval: This paper does not require ethics committee approval.